

Pojęcia kluczowe: arbitraż, hybrydowe klauzule arbitrażowe, porozumienie, sąd arbitrażowy, ADR

M Mediacja i arbitraż

Magdalena Makieta

ZAPIS NA SĄD POLUBOWNY (KLAUZULA ARBITRAŻOWA) I KLAUZULE HYBRYDOWE

Obecnie rozwiązywanie sporów handlowych odbywa się w „trybie mieszanym”, w którym strony biznesowe i doradcy stosują różnorodne podejścia w celu promowania swoich zróżnicowanych priorytetów w rozwiązywaniu konfliktów. Dzięki szerokieму wachlarzowi dostępnych klauzul arbitrażowych, mediacyjnych i hybrydowych strony mogą wybierać i decydować, w jaki sposób chcą rozwiązać spór.

Niniejszy artykuł proponuje i zarazem przedstawia klauzule, które powszechnie mogą być stosowane w umowach handlowych zawieranych przez przedsiębiorców z krajowymi i międzynarodowymi podmiotami gospodarczymi.

1. ALTERNATYWNE METODY ROZWIĄZYWANIA SPORÓW

Od najdawniejszych czasów szukano konstruktywnych metod rozwiązywania sporów. Już w roku 1800 p.n.e. w Królestwie Mari stosowano arbitraż i mediacje do rozwiązania sporów zaistniałych z innymi królestwami¹.

Alternatywne metody rozwiązywania sporów, określane jako ADR (ang. *Alternative Dispute Resolution*), mają na celu zakończenie sporu bez konieczności wniesienia sprawy do sądu, a tym samym wyeliminowanie ryzyka prowadzenia procesu przed sądem powszechnym.

ADR określane jest również jako zbiór metod, procesów oraz technik wy-

¹ J.T. Barrett, J. Barrett, *A History of Alternative Dispute Resolution: The Story of a Political, Cultural, and Social Movement*, San Francisco 2004, s. XXV.

korzystywanych w celu rozstrzygnięcia sporów oraz osiągnięcia porozumienia pomiędzy stronami na drodze pozasądowej.

Istnieje wiele metod ADR, w tym negocjacje, mediacje, koncyliacje i arbitraż, z których strony mogą wybierać i z nich korzystać.

Oprócz wymienionych wyżej metod rozwiązywania sporów pojawiły się formy ADR określane hybrydowymi, tj: Klauzula Arb-Med, Klauzula Med-Arb, Klauzula Arb-Med-Arb, *Last Offer Arbitration*, Med-Arb, Mini-Trial (minirozprawa), Summary Jury Trial (skrócona rozprawa przed ławą przysięgłych, *Private judging* (prywatny sędzia).

Mediacja i arbitraż są skutecznymi sposobami zakończenia sporów, jednak każdy z nich może posiadać wady, w zależności od sytuacji. Mediacja może zakończyć się np. impasem, z którego strony nie są w stanie wyjść, natomiast arbitraż nie pozwala na zaangażowanie stron w decydowaniu o wyniku rozstrzygnięcia sporu, tak jak umożliwiałaby to mediacja.

Najczęstszym działaniem skonfliktowanych stron jest wnoszenie danego sporu do sądu powszechnego. Rozstrzygnięcie sporu przez sąd powszechny niejednokrotnie może generować wiele zagrożeń dla stron, tj. długość postępowania sądowego, korzystanie z biegłych sądowych, brak wąskiej specjalizacji sędziów w sprawach gospodarczych oraz jawność postępowań.

W celu skorzystania przez strony z postępowania arbitrażowego konieczne jest zawarcie w umowie zapisu, który określany jest zapisem na sąd polubowny lub klauzulą arbitrażową. Wobec wprowadzenia do umowy klauzuli arbitrażowej strony zyskują pewność, że w chwili powstania sporu sprawa zostanie skierowana do sądu arbitrażowego i będą ją rozstrzygać arbitrzy, posiadający szeroką wiedzę i doświadczenie w danej dziedzinie prawa. Ponadto zagwarantowana zostanie poufność z uwagi na niepubliczny charakter rozprawy, jak również rozstrzygnięcie sprawy – wydanie wyroku następuje w stosunkowo krótkim czasie.

Występuje możliwość, że w sytuacji powstania sporu, a braku zawarcia klauzuli arbitrażowej/mediacyjnej w umowie, strony pomimo to mogą skorzystać z wybranej metody ADR.

Podstawą skierowania sporu do rozpoznania przez sąd polubowny/sąd arbitrażowy jest umowa stron zawierająca zapis na sąd polubowny. W literaturze przedmiotu występują określenia: „zapis na sąd polubowny”, „kompromis”, „umowa arbitrażowa” lub „klauzula arbitrażowa”². Artykuł 1161 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego³ zawiera definicję legalną zapisu na sąd polubowny, natomiast określenie „umowa arbitrażowa” wywodzi się z języka angielskiego – *arbitration agreement*, co również oznacza „zapis na sąd polubowny”.

² Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (Arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 76; A. Szumański (w:) *System prawa handlowego*, t. 8, *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański, Warszawa 2015, s. 9.

³ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1967 ze zm.), dalej k.p.c.

Koniecznym elementem zapisu na sąd polubowny jest wskazanie przedmiotu sporu lub stosunku prawnego, z którego spór powstał lub może powstać.

Rozróżnienie kompromisu/klauzula kompromisarska i klauzuli arbitrażowej w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego nie ma odzwierciedlenia i pojęcie zapisu na sąd polubowny obejmuje obie sytuacje.

Przedmiotem kompromisu jest poddanie pod rozstrzygnięcie sądu arbitrażowego już istniejącego sporu i kompromis traktowany jest jako umowa arbitrażowa⁴, natomiast klauzula arbitrażowa to zawarty w umowie podstawowej⁵ zapis, na podstawie którego będą rozstrzygane przyszłe spory przez sąd arbitrażowy⁶.

Zapis na sąd polubowny jest wiążący dla następców prawnych zarówno uniwersalnych⁷, jak i singularnych⁸. Zapis na sąd polubowny wiąże również podmiot, który nabył prawa w wyniku ustawowego wstąpienia w prawa zaspokojonego wierzyciela (art. 518 § 1 k.c. – *cessio legis*), np. ubezpieczyciela, który nabył w ten sposób roszczenia regresowe zgodnie z art. 828 § 1 Kodeksu cywilnego⁹, do skutków takiego wstąpienia stosuje się także art. 509 § 2 k.c.¹⁰ W orzecznictwie wyrażono także pogląd, że uprzednio zawarty zapis na sąd polubowny wiąże zarówno dłużnika przystępującego do długu na podstawie umowy, jak i nabywcę przedsiębiorstwa (art. 554 k.c.), jeżeli obejmuje spory dotyczące zobowiązań związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa¹¹.

Należy zwrócić uwagę na dwa rodzaje postępowań arbitrażowych.

Pierwszym z nich jest arbitraż *ad hoc*, tzw. sąd doraźny. Jest to postępowanie arbitrażowe, nieprowadzone przez jakąkolwiek instytucję. Ustalenie zasad procedury, a także czynności administracyjne związane z prowadzeniem postępowania spoczywają na stronach i arbitrach. Strony samodzielnie określają zasady i formy postępowania *ad hoc*. Krajowe przepisy arbitrażowe i sądy krajowe zasadniczo działają w ostateczności w celu skorygowania ewentualnych błędów proceduralnych w arbitrażu (jak na przykład spór arbitrów). Strony

⁴ K. Weitz (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Erciński, Warszawa 2017, t. 3, s. 853; A. Szumański (w:) *System...*, t. 8, s. 10; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 77; T. Erciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 78, Warszawa 2008; R. Morek, A. Budniak-Rogała (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis 2018, komentarz do art. 1161, nb 3.

⁵ Zob. art. 1180 § 1 k.p.c.

⁶ P. Prus (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Artykuły 478–1217*, red. M. Manowska, Warszawa 2021, komentarz do art. 1161.

⁷ Zob. orzeczenie SN z 8.02.1937 r. (III C 1254/35), LEX nr 358401.

⁸ Zob. wyrok SN z 3.09.1998 r. (I CKN 822/97), LEX nr 34448; orzeczenie SN z 1.03.1934 r. (II C 34/33), OSNC 1934/9, poz. 607, w których wskazano, że zapis na sąd polubowny wiąże cesjonariusza), zob. P. Prus (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 2, *Artykuły 478–1217*, red. M. Manowska, Warszawa 2022, LEX/el., komentarz do art. 1161.

⁹ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.), dalej k.c.

¹⁰ Tak postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 17.07.2012 r. (V ACz 464/12), niepubl.; postanowienie SN z 7.11.2013 r. (V CSK 545/12), LEX nr 1422127; P. Prus (w:) *Kodeks...*, komentarz do art. 1161.

¹¹ Por. uchwała SN z 13.07.2011 r. (III CZP 36/11); P. Prus (w:) *Kodeks...*, komentarz do art. 1161.

niejednokrotnie decydując się na arbitraż *ad hoc*, w zapisie na sąd polubowny wskazują, że postępowanie *ad hoc* będzie prowadzone stosownie do Regulaminu Arbitrażowego UNCITRAL¹² lub regulaminu istniejącej instytucji arbitrażowej.

Drugim rodzajem postępowania jest arbitraż instytucjonalny, prowadzony zgodnie z zasadami proceduralnymi określonymi przez konkretny sąd arbitrażowy

W praktyce strony najczęściej wybierają arbitraż instytucjonalny.

Uznawanie wyroków polskich sądów arbitrażowych poza granicami kraju następuje pod warunkiem, że dane państwo ratyfikowało konwencję nowojorską z 1958 r. o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych¹³. Obecnie około 150 państw ratyfikowało konwencję. Jednakże art. 1 ust. 3 konwencji nowojorskiej przyznaje państwom-sygnatariuszom możliwość ograniczenia zakresu tej konwencji jedynie do arbitrażu handlowego. Oznacza to, że nie można wykluczyć sytuacji, iż w jakimś państwie, które jest stroną konwencji nowojorskiej, uznanie lub wykonanie wyroku sądu polubownego o charakterze niehandlowym może okazać się niemożliwe.

Niewątpliwie postępowanie arbitrażowe, jak i mediacyjne jest szybką i praktyczną metodą rozwiązywania sporów o charakterze gospodarczym i z tych względów warto wprowadzać do umów klauzule arbitrażowe, klauzule mediacyjne lub klauzule hybrydowe Med-Arb, Arb-Med, Arb-Med-Arb, które zostały opisane poniżej.

2. ZDATNOŚĆ ARBITRAŻOWA

Zdatność arbitrażową sporów¹⁴ zawarto w art. 1157 k.p.c., zgodnie z którym jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe – mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty. Norma ta określa, jakie spory mogą zostać poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego (przedmiotowy zakres dopuszczalności arbitrażu).

¹² Zob. <https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/contractualtexts/arbitration>.

¹³ Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku 10.06.1958 r. (Dz.U. z 1962 r. nr 9 poz. 41).

¹⁴ Co do pojęcia zob. A.W. Wiśniewski, *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu*, cz. 1, „Prawo Spółek” 2005/4, s. 10; A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011, s. 181; T. Ereciński, *Zdatność arbitrażowa (art. 1157 k.p.c.)* (w: *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, red. P. Nowaczyk, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, A. Tynel, Warszawa 2008, s. 1; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne...*, s. 96; M. Białecki, *Pojęcie klauzuli arbitrażowej oraz zdatności arbitrażowej*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/1, s. 8, rzadziej określaną też jako „zdolność arbitrażowa” – K. Piasecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2016, t. 3, s. 246; zob. K. Rządkowski, *Zakres podmiotowy zapisu na sąd polubowny*, Warszawa 2022, s. 91–95.

Cecha sporu polegająca na tym, że może być on rozwiązany w drodze ugody, określana jest jako zdatność ugodowa sporu.

Zdatność arbitrażową co do zasady mają spory korporacyjne, tj. spory związane z funkcjonowaniem tzw. korporacji, wśród których szczególne miejsce zajmują spółki kapitałowe¹⁵. Natomiast do spornych w literaturze zagadnień należy zdatność arbitrażowa sporów w sprawach związanych z zaskarżeniem uchwał spółek kapitałowych, które to spory należą do szerszej kategorii sporów korporacyjnych¹⁶.

Należy przychylić się do stanowiska, że spory związane z zaskarżaniem uchwał spółek kapitałowych korzystają ze zdatności arbitrażowej¹⁷. Zgodnie z art. 1163 § 1 k.p.c. w umowie lub statucie spółki handlowej może być zamieszczony zapis na sąd polubowny dotyczący sporów ze stosunku spółki, co potwierdza wniosek, że poddanie sporów o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwał handlowych spółek kapitałowych sądowi polubownemu jest dopuszczalne¹⁸.

Podnoszono jednak, że sprawy dotyczące zaskarżania uchwał spółek kapitałowych nie mają zdatności arbitrażowej z uwagi na to, iż są to spory, które nie mogłyby być przedmiotem ugody sądowej. Jednakże pojęcie zdatności ugodowej w odniesieniu do sporów związanych z zaskarżalnością uchwał należy interpretować rozszerzająco¹⁹. W praktyce sądowej niejednokrotnie sądy gospodarcze kierują przedmiotowe sprawy do postępowania mediacyjnego²⁰, gdyż dopuszczalność ugody w sprawie o ważność uchwały spółki kapitałowej zależy nie od tego, czy w ugodzie jest możliwe stwierdzenie jej nieważności, lecz od tego, czy podmioty dokonujące potencjalnie wadliwej czynności prawnej mogą doprowadzić do zakończenia sporu powstałego na jej podstawie.

¹⁵ Co do pojęcia korporacji i sporów korporacyjnych zob. A.W. Wiśniewski (w:) *System prawa handlowego*, t. 8, *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański 2015, s. 915.

¹⁶ A. Jakubecki (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Artykuły 1096–1217*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, komentarz do art. 1157.

¹⁷ Zob. np. A. Szumański, *Dopuszczalność kognicji sądu polubownego w sprawach o zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych* (w:) *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 526; A.W. Wiśniewski, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych...*, cz. 1, s. 12; A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż...*, s. 223.

¹⁸ Por. A. Szumański, *Dopuszczalność...*, s. 528; G. Suliński, *Rozstrzyganie sporów ze stosunku spółki kapitałowej przez sąd polubowny*, Warszawa 2008, s. 102; W. Sawicz, *Wrocie przejęcia – alternatywne sposoby rozwiązywania sporów*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012/12, s. 40; A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż...*, s. 278.

¹⁹ Zob. np. T. Szczurowski, *Zdatność arbitrażowa sporów ze stosunku spółki*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2014/1, s. 27.

²⁰ Niejednokrotnie do autora niniejszego artykułu trafiały takie sprawy, w których wstępował jako mediator. Szerzej na temat mediacji gospodarczej M. Makiela, *Mediacja gospodarcza* (w:) *Mediacja w praktyce mediatora i pełnomocnika*, red. A.C. Rogula, A. Zemke-Górecka, Warszawa 2021, s. 399–411.

3. KLAUZULA W UMOWIE/STATUCIE SPÓŁKI HANDLOWEJ

3.1. FORMA ZAPISU

Artykuł 1162 § 1 i § 2 k.p.c. zastrzega, że zapis na sąd polubowny powinien być sporządzony na piśmie. Ponadto wymaganie dotyczące formy zapisu na sąd polubowny jest spełnione także wtedy, gdy zapis zamieszczony został w wymienionych między stronami pismach lub oświadczeniach złożonych za pomocą środków porozumiewania się na odległość, które pozwalają utrwalić ich treść. Powołanie się w umowie na dokument zawierający postanowienie o poddaniu sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spełnia wymagania dotyczące formy zapisu na sąd polubowny, jeżeli umowa ta jest sporządzona na piśmie, a powołanie się jest tego rodzaju, że czyni zapis częścią składową umowy.

3.2. ZAPIS W UMOWIE (STATUCIE) SPÓŁKI

Zamieszczony w umowie (statucie) spółki handlowej zapis na sąd polubowny dotyczący sporów ze stosunku spółki wiąże spółkę, jej wspólników oraz organy spółki i ich członków (art. 1163 k.p.c.).

W sprawach o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością albo walnego zgromadzenia spółki akcyjnej zapis na sąd polubowny jest skuteczny, jeżeli przewiduje obowiązek ogłoszenia o wszczęciu postępowania w sposób wymagany dla ogłoszeń spółki najpóźniej w terminie miesiąca od dnia jego wszczęcia; ogłoszenie może zamieścić również powód. W sprawach tych każdy wspólnik albo akcjonariusz może przystąpić do postępowania po jednej ze stron w terminie miesiąca od dnia ogłoszenia.

Skład sądu polubownego wyznaczony w sprawie najwcześniej wszczętej rozpoznaje wszystkie pozostałe sprawy o uchylenie lub stwierdzenie nieważności tej samej uchwały zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością albo walnego zgromadzenia spółki akcyjnej.

Regulacja wprowadzona w art. 1163 k.p.c. wprost umożliwia poddanie pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spraw o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością albo walnego zgromadzenia spółki akcyjnej.

Powyższe regulacje stosuje się odpowiednio do zapisów na sąd polubowny zawartych w statucie spółdzielni lub stowarzyszenia.

Artykuł 1163 § 2 k.p.c. wprowadził dodatkowy wymóg odnoszący się do treści zapisu na sąd polubowny zawarty w umowie spółki. Zapis ten musi zawierać dodatkową regulację, przewidującą obowiązek ogłoszenia o wszczęciu postępowania w sposób wymagany dla ogłoszeń spółki najpóźniej w terminie miesiąca od dnia jego wszczęcia. Poprzez wszczęcie postępowania należy przy tym rozumieć doręczenie wezwania na arbitraż – o ile strony nie uzgodniły inaczej.

Ogłoszenia może dokonać także powód, co stanowi wyjątek od zasady, w myśl której ogłoszenia dotyczące spółki dokonywane są przez samą spółkę. Przyjęta regulacja umożliwi wszystkim współnikom lub akcjonariuszom przystąpienie do postępowania arbitrażowego po jednej ze stron. Należy zaznaczyć, że prawo przystąpienia mają tylko współnicy i akcjonariusze, natomiast nie posiadają go członkowie organów spółki ani same organy.

W rezultacie powyższej regulacji dochodzi do kumulacji postępowań dotyczących tej samej uchwały przed sądem polubownym (niezależnie od tego, czy jest to sprawa o uchylenie, czy o stwierdzenie nieważności uchwały).

Przedmiotowa regulacja wyłączyła możliwość wpływu współnika czy akcjonariusza przystępującego do postępowania na skład sądu polubownego, gdyż wszystkie sprawy dotyczące tej samej uchwały rozpoznawane są przez skład sądu polubownego wyznaczony w sprawie najwcześniej wszczętej²¹.

W praktyce występują trzy możliwości skorzystania z arbitrażu:

- 1) dokonanie zapisu na sąd polubowny w umowie,
- 2) zawarcie dodatkowej umowy o poddaniu się pod arbitraż w momencie pojawienia się sporu (kompromis),
- 3) wprowadzenie klauzuli arbitrażowej do statutu spółki, fundacji, stowarzyszenia.

4. MODELOWE KLAUZULE I HYBRYDOWE KLAUZULE UMOWNE

Hybrydowy proces ADR, tzw. klauzule hybrydowe, to zastosowanie dwóch metod ADR, zawartych w jednej klauzuli. Przyjęcie ww. rozwiązania przynosi zdecydowanie więcej korzyści dla stron umowy i bez wątpienia przyspiesza proces rozwiązania sporu.

Przykładowo Singapurski Sąd Arbitrażowy, jak również UNICITRAL w swoich rekomendacjach polecają klauzule hybrydowe, tj. klauzulę Med-Arb i klauzulę Arb-Med-Arb.

Jako pierwsza spośród poszczególnych klauzul hybrydowych zostanie przedstawiona klauzula Med-Arb.

4.1. KLAUZULA MED-ARB

Klauzula Med-Arb²² jest połączeniem dwóch metod rozwiązywania sporów, czyli mediacji i arbitrażu.

Zawarcie w umowie przedmiotowej klauzuli powoduje, że strony w pierwszej kolejności poddają spór pod rozwiązanie w drodze mediacji, a następnie, jeżeli ta metoda nie przyniesie zamierzonego efektu, sprawa zostaje skierowana do postępowania arbitrażowego.

²¹ Por. A. Jakubecki (w:) *Kodeks...*, komentarz do art. 1163; P. Pruś (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Artykuły 478–1217*, red. M. Manowska, Warszawa 2021, komentarz do art. 1163.

²² M.O. Tuna, *Alternative Dispute Resolution in Energy Industries*, Taylor & Francis Limited 2022.

Med-Arb jest metodą rozwiązywania sporu poprzez neutralną i bezstronną osobę trzecią, która w pierwszej fazie tego postępowania pomaga rozwiązać spór jako mediator. Jeżeli wobec przeprowadzenia mediacji strony nie dojdą do porozumienia i nie podpiszą ugody, to postępowanie w dalszym ciągu się toczy, przechodząc do fazy drugiej, czyli do arbitrażu.

Wówczas osoba, która występowała w roli mediatora, przechodzi w rolę arbitra (jeżeli jest do tego uprawniona) i prowadzi postępowanie arbitrażowe, kończące się wyrokiem.

W procesach Med-Arb dozwolone jest aby mediatorem i arbitrem była ta sama osoba. Alternatywnie może wstąpić do sprawy nowy arbiter.

Korzyści płynące z przyjęcia klauzuli Med-Arb to wybranie kompetentnej osoby, która posiada uprawnienia mediatora i arbitra, co tym samym eliminuje konieczność rozpoczynania arbitrażu od początku, jeżeli mediacja nie doprowadzi do zawarcia ugody.

Niewątpliwie istnieją pewne zastrzeżenia, które należy wziąć pod uwagę, rozważając klauzulę Med-Arb. W chwili gdy strony są świadome, że mediator może ostatecznie podjąć wiążącą decyzję w sprawie, mogą mieć opory w udostępnianiu poufnych informacji na temat sprawy. Jeżeli mediacja przejdzie na postępowanie arbitrażowe, mediatorowi, który został arbitrem, może być trudno „zapomnieć” o tych poufnych informacjach i skoncentrować się wyłącznie na wspólnie udostępnianych informacjach. Strony prowadzące spór mogą uniknąć takiej sytuacji, decydując się na powierzenie sprawy innej osobie, która będzie występowała w roli arbitra. Jednak takie rozwiązanie wymaga dodatkowego czasu i kosztów.

Przykładowa klauzula Med-Arb:

„Wszelkie spory wynikające z niniejszej umowy lub pozostające w związku z nią, będą rozwiązywane w trybie postępowania mediacyjnego przez mediatorów Małopolskiego Centrum Arbitrażu i Mediacji przy Izbie Przemysłowo-Handlowej w Krakowie, w oparciu o Regulamin Małopolskiego Centrum Arbitrażu i Mediacji. Jeżeli spór nie zostanie rozwiązany zgodnie z Regulaminem Małopolskiego Centrum Arbitrażu i Mediacji w terminie 45 dni od złożenia wniosku o przeprowadzenie mediacji lub w innym terminie uzgodnionym pisemnie przez strony, spór zostanie skierowany i ostatecznie rozstrzygnięty w trybie postępowania arbitrażowego, zgodnie z Regulaminem Sądu Arbitrażowego przy Izbie Przemysłowo-Handlowej w Krakowie”.

Zastosowanie w umowie klauzuli Med-Arb pozwala, co do zasady, uniknąć rozwiązania sporu na drodze postępowania sądowego.

4.2. KLAUZULA ARB-MED

Klauzula Arb-Med jest odwróconą wersją klauzuli Med-Arb. Wpisując w umowie klauzulę Arb-Med, strony decydują, że w pierwszej kolejności, w chwili

powstania sporu, kierują sprawę do postępowania arbitrażowego. W niniejszej metodzie arbiter wydaje wyrok, jednak nie upublicznia go. Wyrok sądu arbitrażowego zostaje oddany do przechowania. Strony mają możliwość zakończenia procesu poprzez przyjęcie wyroku arbitrażowego. Jeżeli jednak strony nie decydują się na przyjęcie wyroku arbitrażowego, to przystępują do postępowania mediacyjnego. Na tym etapie arbiter staje się neutralnym mediatorem, który pomaga stronom w wypracowaniu ugody. W przypadku gdy mediacja zakończy się brakiem podpisania ugody, wyrok z postępowania arbitrażowego zostaje ogłoszony i przyjęty przez strony.

4.3. KLAUZULA ARB-MED-ARB

Za przykład klauzuli Arb-Med-Arb może posłużyć klauzula singapurska, która jest rekomendowana przez Singapore International Arbitration Centre (dalej SIAC). To proces, w którym spór w pierwszej kolejności jest kierowany do arbitrażu przed podjęciem próby przeprowadzenia mediacji. Jeżeli strony są w stanie rozstrzygnąć spór w drodze mediacji, ich ugoda w drodze mediacji może zostać odnotowana jako orzeczenie zgody (ang. *consent award*). Wyrok zgody jest ogólnie akceptowany jako orzeczenie arbitrażowe i, z zastrzeżeniem wszelkich regionalnych przepisów i/lub wymogów, jest wykonalny w około 150 krajach zgodnie z konwencją nowojorską. Jeżeli strony nie są w stanie rozstrzygnąć sporu w drodze mediacji, mogą kontynuować postępowanie arbitrażowe²³.

Strony, które chcą skorzystać z tego wielopoziomowego mechanizmu rozstrzygania sporów, administrowanego przez SIAC i Międzynarodowe Centrum Mediacji Singapuru (dalej SIMC), mogą rozważyć włączenie do swoich umów klauzuli Arb-Med-Arb.

Klauzula Modelowa SIAC-SIMC Arb-Med-Arb (Klauzula Arb-Med-Arb):

„Wszelkie spory wynikające z niniejszej umowy lub w związku z nią, w tym wszelkie pytania dotyczące jej istnienia, ważności lub rozwiązania, zostaną przekazane i ostatecznie rozstrzygnięte w drodze arbitrażu administrowanego przez Międzynarodowe Centrum Arbitrażu w Singapurze (SIAC) zgodnie z Zasadami Arbitrażu Międzynarodowego Centrum Arbitrażu w Singapurze (Zasady SIAC) w chwili obecnej, które to zasady uważa się za włączone przez odniesienie do niniejszej klauzuli.

Siedzibą arbitrażu będzie [Singapur].*

Trybunał składa się z _____ ** arbitra(ów).

Językiem arbitrażu będzie _____.

Strony uzgadniają ponadto, że po rozpoczęciu arbitrażu będą starały się w dobrej wierze rozwiązać spór w drodze mediacji w Międzynarodowym Centrum Mediacji w Singapurze (SIMC), zgodnie z Protokołem

²³ Zob. <https://siac.org.sg/the-singapore-arb-med-arb-clause>.

SIAC-SIMC Arb-Med-Arb dla obowiązującego czasu. Wszelkie ugody osiągnięte w toku mediacji należy kierować do trybunału arbitrażowego powołanego przez SIAC i mogą być wydane na uzgodnionych warunkach.

* Strony powinny wskazać wybrane przez siebie miejsce arbitrażu. Jeśli strony chcą wybrać inną siedzibę niż Singapur, należy zastąpić [Singapur] wybranym miastem i krajem (np. [Miasto, Kraj]).

** Podaj liczbę nieparzystą. Albo stan jeden, albo stan trzy.

Przykładowe wzory zapisu na sąd polubowny na podstawie którego sąd ten staje się właściwym do rozstrzygania sporów wynikających z umowy albo z nią związanych²⁴.

Przykładowa klauzula arbitrażowa proponowana przez Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie:

„Wszelkie spory wynikające z tej umowy lub pozostające w związku z nią będą rozstrzygane ostatecznie na podstawie Regulaminu Arbitrażowego Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, obowiązującego w dniu wszczęcia postępowania, przez arbitra lub arbitrów powołanych zgodnie z tym Regulaminem.

Any disputes arising out of or related to this agreement shall be finally settled under the Arbitration Rules of the Court of Arbitration at the Polish Chamber of Commerce in Warsaw in force on the date of commencement of the proceeding by an arbitrator or arbitrators appointed in accordance with the said Rules.

Tous différends découlant du présent contrat ou en relation avec celui-ci seront tranchés définitivement suivant le Règlement d'Arbitrage de la Chambre Polonaise de Commerce à Varsovie en vigueur à la date d'introduction de la procédure, par un ou plusieurs arbitres nommés conformément à ce Règlement.

Alle aus diesem Vertrag folgenden oder mit ihm im Zusammenhang stehenden Streitigkeiten, werden nach der am Tag der Einleitung des Verfahrens geltenden Gerichtsordnung des Schiedsgerichts bei der Polnischen Wirtschaftskammer in Warschau von einem oder mehreren gemäß dieser Ordnung berufenden Schiedsrichter endgültig entschieden.

Все споры, возникающие из настоящего договора или в связи с ним, подлежат окончательному урегулированию в соответствии с Арбитражным

²⁴ Zob. <https://siac.org.sg/the-singapore-arb-med-arb-clause>.

регламентом Арбитражного Суда при Польской Хозяйственной Палате. в Варшаве, действующим на дату начала судебного разбирательства, одними несколькими арбитрами, назначенными в соответствии с этим Регламентом”²⁵.

Przykładowa klauzula arbitrażowa proponowana przez Sąd Arbitrażowy przy Konfederacji Lewiatan:

„Wszelkie spory wynikające z niniejszej umowy lub powstałe w związku z nią będą ostatecznie rozstrzygane przez Zespół Orzekający działający przy Sądzie Arbitrażowym przy Konfederacji Lewiatan w Warszawie zgodnie z postanowieniami Regulaminu tego Sądu obowiązującego w dniu wszczęcia postępowania”.

Jeżeli strony wyrażają wolę, aby spór rozstrzygany był w trybie dwuinstancyjnym, rekomendowana jest następująca klauzula arbitrażowa:

„Wszelkie spory wynikające z niniejszej umowy lub powstałe w związku z nią będą ostatecznie rozstrzygane przez Zespół Orzekający działający przy Sądzie Arbitrażowym przy Konfederacji Lewiatan w Warszawie zgodnie z postanowieniami Regulaminu tego Sądu obowiązującego w dniu wszczęcia postępowania. Postępowanie arbitrażowe będzie dwuinstancyjne. Każda ze stron może od wyroku wydanego przez Zespół Orzekający wnieść apelację zgodnie z Regulaminem postępowania apelacyjnego stanowiącego załącznik nr V do Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan. Wyrok Zespołu Apelacyjnego będzie ostateczny”.

Klauzulę arbitrażową można uzupełnić o następujące postanowienia:

„Miejscem postępowania arbitrażowego będzie [•] *

Postępowanie arbitrażowe będzie prowadzone w języku [•] **

* Jeśli miejscem postępowania arbitrażowego ma być inne miejsce niż m.st. Warszawa.

** Jeśli językiem postępowania ma być inny język niż język polski”²⁶.

Przedstawione powyżej wzory klauzul mogą posłużyć do wprowadzania ich do zawieranych umów w celu nierozstrzygnięcia sporu przez sądy powszechne.

5. WNIOSKI

Przedstawione w niniejszym artykule przykładowe klauzule arbitrażowe i klauzule hybrydowe niewątpliwie mają na celu przybliżenie i zachęcenie

²⁵ Zob. <https://sakig.pl/arbitraz>.

²⁶ Zob. <https://www.sadarbitrazowy.org.pl/pl-PL/text/przepisy/klauzula-arbitrazowa>.

profesjonalnych pełnomocników do wprowadzania do umów wspomnianych klauzul. Wielokrotnie w sporządzanych w Polsce umowach najczęstszym ich końcowym zapisem jest niestety wskazanie właściwości sądu powszechnego. Warto rozważyć wprowadzanie do umów omawianych klauzul w celu uniknięcia rozstrzygnięcia sporu powstałego na tle umowy przez sąd powszechny. Warto przejść z tradycyjnego podejścia do rozwiązywania sporu na rzecz ADR, który przy wielości swoich zastosowań niejednokrotnie jest najbardziej korzystny dla skonfliktowanych stron.

ABSTRACT

dr Magdalena Makiela

The author is a doctor of law, an advocate (District Bar Association in Krakow), a mediator specializing in commercial mediation, an arbitrator and deputy president of the Court of Arbitration at the Chamber of Commerce and Industry in Krakow, author of numerous scientific publications on, among others, mediation and arbitration.

Arbitration clause and hybrid clauses

Currently, commercial dispute resolution takes place in a „mixed model” where business parties and advisors use a variety of approaches to promote their differing conflict resolution priorities. With a wide range of arbitration, mediation and hybrid clauses available, parties can choose and decide how they want to resolve their dispute.

This article proposes and at the same time presents clauses that can be commonly used in commercial contracts concluded by entrepreneurs with domestic and international business entities. Currently, commercial dispute resolution takes place in a „mixed model” where business parties and advisors use a variety of approaches to promote their differing conflict resolution priorities. With a wide range of arbitration, mediation and hybrid clauses available, parties can choose and decide how they want to resolve their dispute.

This article proposes and at the same time presents clauses that can be commonly used in commercial contracts concluded by entrepreneurs with domestic and international business entities. In addition, templates for arbitration and hybrid clauses have been included such as MED-ARB, ARB -MED -ARB, recommended by, among others, the Singapore International Arbitration Centre.

Keywords: *arbitration, hybrid arbitration clauses, agreement, Arbitration Court*

dr Magdalena Makiela

ORCID: 0000-0001-5878-7860; e-mail: mediacja@adwokat-makiela.pl

Autorka jest doktorem nauk prawnych, adwokatem (Izba Adwokacka w Krakowie), mediatorzem specjalizującym się w mediacjach gospodarczych, arbitrem oraz zastępcą Prezesa Sądu Polubownego przy Izbie Przemysłowo-Handlowej w Krakowie, autorką licznych publikacji naukowych dotyczących m.in. mediacji i arbitrażu.

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

- Barrett Jerome T., Barrett Joseph P.**, *A History of Alternative Dispute Resolution: The Story of a Political, Cultural, and Social Movement*, San Francisco 2004
- Białecki Marcin**, *Pojęcie klauzuli arbitrażowej oraz zdolności arbitrażowej*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/1
- Błaszczak Łukasz, Ludwik Małgorzata**, *Sądownictwo polubowne (Arbitraż)*, Warszawa 2007
- Ereciński Tadeusz**, *Arbitraż a sądownictwo państwowe*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1994/2
- Ereciński Tadeusz**, *Zdatność arbitrażowa (art. 1157 k.p.c.) (w:) Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, red. P. Nowaczyk, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, A. Tyneł, Warszawa 2008
- Ereciński Tadeusz, Weitz Karol**, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008
- Jakubecki Andrzej** (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Artykuły 1096–1217*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, komentarz do art. 1157
- Makiela Magdalena**, *Mediacja gospodarcza (w:) Mediacja w praktyce mediatora i pełnomocnika*, red. A. Rogula, A. Zemke-Górecka, Warszawa 2021
- Morek Rafał, Budniak-Rogała Aleksandra** (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2018, Legalis/el.
- Piasecki Kazimierz**, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2016, t. 3
- Pruś Piotr** (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Artykuły 478–1217*, red. M. Manowska, Warszawa 2021, komentarz do art. 1161

- Rządkowski Michał**, *Zakres podmiotowy zapisu na sąd polubowny*, Warszawa 2022 s.91–95
- Sawicz Witold**, *Wrogie przejęcia – alternatywne sposoby rozwiązywania sporów*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012/12
- Suliński Grzegorz**, *Rozstrzyganie sporów ze stosunku spółki kapitałowej przez sąd polubowny*, Warszawa 2008
- Szczurowski Tomasz**, *Zdatność arbitrażowa sporów ze stosunku spółki*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2014/1
- Szumański Andrzej**, *Dopuszczalność kognicji sądu polubownego w sprawach o zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych (w:) Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiełło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005
- Szumański Andrzej (w:)** *System prawa handlowego*, t. 8, *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański, Warszawa 2015
- Tuna Mustafa Oğuz**, *Alternative Dispute Resolution in Energy Industries*, Taylor & Francis Limited 2022 **Weitz Karol (w:)** *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016
- Wiśniewski Andrzej W.**, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011
- Wiśniewski Andrzej W.**, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych przez sądy polubowne w świetle nowej regulacji zdatności arbitrażowej sporów (w:) Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, red. P. Nowaczyk, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, A. Tynel, Warszawa 2008
- Wiśniewski Andrzej W.**, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu*, „Prawo Spółek” 2005/4, cz. 1
- Wiśniewski Andrzej W. (w:)** *System prawa handlowego*, t. 8, *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański, Warszawa 2015